

**Jan Vašíček: Radikální interpretace, pravda, objektivita
(vyjádření vedoucího bakalářské práce)**

Jan Vašíček pojal svou práci velmi náročně: zvolil široký záběr zahrnující řadu témat z Davidsonovy filosofie jazyka, filosofie mysli a epistemologie. Způsob, jakým je spojil ve svém výkladu, je promyšlený a funkční a dokládá vysoký stupeň porozumění pro specifické rysy Davidsonova filosofického myšlení. Je to o to pozoruhodnější, že Davidson patří k nejobtížnějším autorům analytického proudu. Práce zahrnuje i zasvěcený výklad Davidsonových teoretických zdrojů, odkazy na historicko-filosofické souvislosti a paralely s moderní kontinentální filosofií. Autorův způsob filosofického vyjadřování je mimořádně vyspělý a často velmi invenční. Interpretační a formulační nepřesnosti nepřesahují míru, s níž se běžně setkáváme i v publikovaných textech. Poukazují na ně ve druhé části posudku a nijak nezpochybňují mé vysoké hodnocení práce.

Práci hodnotím jako výbornou a pokládám ji za přesvědčivý podklad pro udělení bakalářské hodnosti.

22. 6. 2013

Prof. PhDr. Petr Kořátko, CSc.

Kritické připomínky k textu:

Na s. 11 se mluví o jazyku, „který kromě svých výrazů obsahuje jména těchto výrazů, spolu se sémantickým pojmem – jako například „je pravda“ – k nim referujícím.“ Tuto formulaci by bylo třeba zpřesnit: uvádíme-li složky jazyka, a mluvíme-li o referenční funkci, není na místě výraz „sémantický pojem“, ale „sémantický termín“. Predikát (a tím spíše pojem) „je pravda“ navíc nereferuje k jazykovým výrazům, ale aplikuje se na ně.

Na s. 13 se o tvůrci quineovské překladové příručky říká, že „je schopen s větší či menší mírou neurčitosti přeložit pozorovací věty a snad pravdivostní funkce“. Pravdivostní funkce ale nejsou předmětem překladu: překládají se výrazy jazyka, pro něž vytváříme quineovskou „příručku“ – a součástí tohoto úkolu je přiřadit některým z těchto výrazů pravdivostní funkce (jako to, co tyto výrazy – podle naší překladové hypotézy – označují).

Na s. 12 se autor zabývá známým Quinovým příkladem „Gavagai“ v kontextu úvah o neurčitosti překladu. To je v literatuře bohužel běžné, Quine sám ale

trval na tom, že případ „Gavagai“ demonstruje nevymezitelnost reference, a nikoli neurčitost překladu. Autor se s tímto rozporem vyrovnává poznámkou 10, která ovšem nereflektuje podstatný strukturní a funkční rozdíl mezi oběma typy neurčitosti. Mezi různými způsoby vymezení reference nelze rozhodnout proto, že rozdíl mezi nimi se neprojevuje na úrovni vztahu mezi větami (obsahujícími výrazy, o jejichž referenci se jedná) a vnějšími okolnostmi jejich užívání: to je mimo jiné případ výrazu „Gavagai“, ať už ho pojmáme jako slovo nebo jako větu. Všechny alternativy, které uvádí Quine i autor, jsou z tohoto hlediska (empiricky) ekvivalentní. Naproti tomu alternativní překladové příručky, mezi nimiž nejsme schopni rozhodnout, přiřazují některým větám neekvivalentní pravdivostní podmínky.

Na s. 16 se autor zmiňuje o „představě idiolektu jako základního subjektu komunikace“: termín „subjekt“ bychom měli vyhradit pro mluvčího, idiolekt či sociolekt může být pouze nástrojem komunikace.

Na s. 16 nacházím dosti nejasnou formulaci: „Davidsonovým cílem je vytvořit konečný počet k pravdivosti relevantních výrazů a pravidel, jež pravdivost ovlivňují, a které budou dohromady generovat všechny pravdivé T-věty pro určitý jazyk, tj. splňovat konvenci T.“ Autor má, jak předpokládám, na mysli, že budování davidsonovské teorie významu zahrnuje formulaci konečného počtu axiomů pro jednotlivé složky jazyka (výrazy i gramatické parametry vět) a pro způsoby jejich spojování do větných celků – a že z těchto axiomů musí být odvoditelné pravdivé teoremy (T-věty) pro každou z nekonečného počtu vět jazyka-objektu.

Na s. 17 se holistický princip, že teorie bude plnit svou funkci, jen když generuje pravdivé teoremy pro všechny věty jazyka-objektu, formuluje zkráceně a nepřesně slovy, že „teorie pravdy musí generovat všechny věty jazyka.“

Na s. 19 autor poznamenává, že „při interpretaci nám většinou jde o to, získat přesvědčení autora, k nimž se však lze dostat jen skrze význam jeho promluv“. To je jako obecné tvrzení příliš silné. Jednak je zřejmé, že interpretace může být zaměřena na identifikaci jiných propozičních postojů (záměrů, přání, obav aj.). Za druhé identifikace přesvědčení a dalších postojů se nemusí opírat jen o významy promluv, ale právě tak o vyhodnocení mimokomunikativního chování.

Na s. 23 se v rámci výstižného výkladu Davidsonova způsobu uplatňování principu vstřícnosti objevuje nepřesnost: „Z alternativních interpretací musíme volit tu, která učiní největší množství vět mluvčího pravdivé (podle interpretových standardů!)“. To, co nám princip vstřícnosti ukládá maximalizovat, není pravdivost vět, ale pravdivost přesvědčení, která připisujeme mluvčímu (v rámci korelativní identifikace propozičních postojů a

významů vět). Například v situaci, kdy máme důvody předpokládat, že mluvčí lže, by měla interpretace přiřadit pravdivý propoziční obsah jeho přesvědčení a nepravdivý propoziční obsah jeho větě. (V tomtéž odstavci na s. 23 ale autor uvádí správnou formulaci, v níž se mluví o pravdivých přesvědčeních.)

V poznámce o Tarského T-věťách autor na straně 29 říká: „Na levé straně totiž stojí jméno věty (jakožto jazykový fenomén), kterému se přisuzuje pravda podle toho, jak se to má s tím, co označuje věta na druhé straně (tedy propozice odpovídající faktu).“ To je nepřesná formulace: věta neoznačuje propozici, nýbrž ji vyjadřuje jako svůj smysl. Adekvátní by bylo říci, že věta na pravé straně ekvivalence slouží ke specifikaci stavu věcí (prostřednictvím propozice, kterou vyjadřuje) – toho stavu věcí, který (pokud se realizuje jako fakt) činí větu citovanou vlevo pravdivou.

Stejnou korekci vyžaduje hned následující formulace, v níž se říká, že „pravdivost věty závisí na faktu, který vyjadřuje.“

Na s. 31 je poněkud nejasná formulace „je to znovu právě struktura vět, které považujeme za pravdivé, co dává našim větám obsah a význam“. Autor má zřejmě na mysli holistickou tezi, že význam věty je odvozen od jejího místa v systému vět, které pokládáme za pravdivé. U pozdního Davidsona vystupuje do popředí jiné pojetí konstituce významu: podle něj je význam vět dán souběhem komunikativních intencí, s nimiž jsou užívány, a způsobu, jakým jsou interpretovány. Nejsem si také jistý, jak autor v citované formulaci rozlišuje mezi „obsahem“ a „významem“ (běžně se význam věty chápe jako to, co spolu s kontextem určuje propoziční obsah vyjádřený jejím užitím a ilokuční sílu tohoto užití).

Na s. 35 se o přesvědčení říká, že „jeho obsah, o jehož pravdivosti je řeč, je částečně dán lokací v celku vět“ – autor má zjevně na mysli místo daného přesvědčení v celkovém souboru přesvědčení (nikoli vět).

Na s. 36n. se autor zabývá problematičtějšími stránkami Davidsonova myšlenkového experimentu „vševědouceho interpreta“. Na rozdíl od autora si nemyslím, že Davidsonova úvaha navozuje problém „Božího oka“ nebo „jediného správného popisu světa“: koncept vševědouceho interpreta nevyžaduje, abychom ho stavěli mimo jakýkoli jazyk nebo pojmový systém. Pro naše účely můžeme například předpokládat (jak se o tom zmiňuje i autor), že interpret mluví naším jazykem, aniž tím Davidsonova úvaha ztratí svou funkci a aniž by se tím problematizoval pojem vševědoucnosti či objektivity (jak naznačuje autor na s. 37). Objektivita našich výpovědí o světě není nijak zpochybněna faktem, že je činíme v rámci systému, který má mnoho alternativ – tak jako objektivita uvedení váhy v kilogramech není nijak relativizována faktem, že ji lze právě tak uvést v librách.

Na s. 43 v rámci úvahy o povaze Davidsonova realismu autor mimo jiné říká: „Objektivní svět je dán až komunikací, až zároveň - a nerozlučně spojen - s naší znalostí druhých lidí.“ To bezpochyby platí, míníme-li obrat „je dán“ v epistemickém ohledu: objektivní poznatky o světě a sám pojem objektivní jsou nám v Davidsonově pojetí dostupné až na bázi interakce (komunikativní i mimokomunikativní) s jinými subjekty. Kdybychom ale citovanou větu četli tak, že svět je konstituován komunikací, půjde o typický příklad konstruktivismu neslučitelného s Davidsonovým realismem. Nedomnívám se, že jde o autorovu pozici, přestože některé jeho formulace ji evokují. Srov. např. s. 44: „Cokoli je fixováno na intersubjektivní bázi, stává se objektivním majetkem přírody a získává svébytnou pravdivostní hodnotu.“